

TEKOÄLY MUUTTAA TYÖTÄ

Vasemmiston ratkaisut tekoälymurrokseen

Johdanto	3
1. Kohti uusia ammatteja ja työn muotoja – kouluttautuminen sujuvoittaa työn murrosta	4
2. Perustulo on 2030-luvun sosiaaliturvamalli.....	6
3. Teknologinen kehitys on ulosmitattava lyhyempänä työaikana	8
4. Nykyajan realiteetteihin suhteutettua verotusta – hyvinvointivaltion rahoituspohja on uudistettava.....	9
5. Vasemmistolainen tekoälyvisio – hyvää ja kestävä työelämää kaikille	10

Tekoälyn kehitys muuttaa työmarkkinoita nopeammin kuin monet aiemmat teknologiset murrokset. Kun aiemmat teknologiset murrokset vaikuttivat erityisesti teolliseen työhön, tekoäly automatisoi myös tietotyötä. Mahdollisuudet tuottavuuden kasvuun ja uudenlaiseen työn organisointiin ovat merkittäviä, mutta ilman poliittista ohjausta tekoälyn kehitys voi johtaa tuloerojen kasvuun, työelämän polarisaatioon ja teknologiseen työttömyyteen.

IMF:n arvion mukaan noin 20 prosenttia suomalaisista työskentelee sellaisissa ammateissa, joissa tekoäly voi korvata merkittävän osan työtehtävistä. Kaiken kaikkiaan tekoäly vaikuttaa arviolta 60 prosenttiin työpaikoista tavalla tai toisella. On toistaiseksi epävarmaa, kuinka työn kokonaismäärä kehittyy. Jo nyt on kuitenkin havaittu, että erityisesti nuorten tyyppillisesti tekemiä työuran alkupään tehtäviä automatisoidaan kovaa vauhtia. Tämä taas vaikeuttaa työmarkkinoille pääsyä ja lisää nuoristyöttömyyden riskiä.

Jos automatisoitujen työtehtävien tilalle syntyvät työpaikat ovat matalapalkkaisia ja epävarmoja, työelämän polarisaatio syvenee. Samalla hyvinvointivaltion rahoituspohja uhkaa kaventua, kun yritysten arvonluonti perustuu yhä enemmän dataan ja algoritmeihin. 2030-luvun suurimpia poliittisia kysymyksiä onkin se, kuka korjaa hyödyn uudesta teknologiasta.

Teknologian ei tarvitse tuhota yhteiskuntamme tulevaisuutta ja suuntaa. Päinvastoin meidän on tehtävä poliittisia valintoja siitä, miten tekoälyä käytetään ja kuka sitä hallitsee. Meidän on uudistettava hyvinvointivaltiota, työmarkkinoita ja koko yhteiskuntaa rohkeasti, jotta uusi teknologia voidaan valjastaa palvelemaan ihmisten hyvinvointia ja planeettamme elinkelpoisuutta.

Tämän visiopaperin ensimmäisessä osiossa käsitellään tekoälyn vaikutuksia koulutuksen ja osaamisen näkökulmasta. Toisessa osiossa esitetään perustuloa tekoälyn muokkaaman tulevaisuuden sosiaaliturvamalliksi. Kolmannessa käsitellään tekoälyn vaikutusta työn määrään ja ehdotetaan tuottavuushyödyn ulosmittaamista lyhyempänä työaikana. Neljännessä osiossa arvioidaan, millaisia verouudistuksia tekoäly edellyttää, ja viimeisessä, viidennessä osiossa hahmotellaan tekoälyn paikkaa vasemmistolaisessa politiikassa laajemmin.

1. KOHTI UUSIA AMMATTEJA JA TYÖN MUOTOJA – KOULUTTAUTUMINEN SUJUVOITTA TYÖN MURROSTA

Tekoäly haastaa kasvatusta, koulutusta ja osaamista monesta eri näkökulmasta. Moni työkäinen tarvitsee osaamisen päivittämistä, kun tekoälystä tulee osa oman työn tekemistä. Työikäiset ovat hyvin moninainen joukko, mutta koulutustasosta riippumatta suurin osa ei ole saanut tekoälyosaamista osana aiempaa koulutustaan. Toisaalta tekoäly muuttuu hyvin nopeasti, joten tekoälyosaaminen on jatkuva prosessi.

Uusien työkalujen, kuten tekoälyn käyttö ei vaadi vain teknistä osaamista. Meidän on varmistettava, että kaikki työikäiset saavat tarpeeksi täydennyskoulutusta tekoälyn eettiseen ja järkevään käyttöön työssä. Tekoälyn käyttö vaatii työpaikoilla yhteisiä keskusteluja, sääntöjä ja ohjeistusta, minkä vuoksi myös esihenkilöt tarvitsevat uutta osaamista.

Myös työikäisten tekoälyosaamisessa on painotettava, että tekoälylle ei voi ulkoistaa kriittistä ajattelua ja arviointikykyä. Hyvät perustaidot ja laaja yleissivistys ovat hyvän elämän peruspilareita myös tekoälyn maailmassa.

Tekoäly vaikuttaa työelämäään myös niin, että monet työtehtävät voivat loppua kokonaan. Tulevaisuudessa monet nykyiset työtehtävät siirtyvät kokonaan tekoälyn hoidettaviksi, jolloin käsityksemme ihmisen ja koneen

yhteis-työstä muovautuvat voimakkaasti uudelleen. Tämä kehitys ja siirtymän tekeminen hallitusti vaatii sujuvia koulutuspolkuja ja kokonaan uusien koulutusvaihtoehtojen luomista.

Uudelleen työllistyminen voi vaatia kokonaan uuden ammatin opiskelua tai tutkintoa pienempien opinto-kokonaisuuksien suorittamista. On koko yhteiskunnan etu, jos työttömänä opiskelua helpotetaan.

Olennainen kysymys nopeasti muuttuvassa työelämässä on, miten jatkuva oppiminen on mahdollista kaikenikäisille ja kaikenlaisissa elämäntilanteissa. Erilaisia jatkuvan oppimisen malleja onkin kehitettävä kaikilla koulutusjärjestelmän tasoilla yhteistyössä koulutuksen järjestäjien ja työnantajien kanssa.

Jatkuvan oppimisen haasteeksi on tunnistettu, että koulutuksen piiriin eivät hakeudu sitä eniten tarvitsevat. Yksi este on, että työikäisten oppimisongelmia tunnistetaan edelleen liian heikosti, ja liian moni jää niiden kanssa yksin. Osa putoaa oppimisongelmien vuoksi työelämästä kokonaan. Osa uupuu, ja mielenterveys- ja päihdeongelmien taustalla on usein myös oppimisvaikeuksia. Näille ihmisille teknologian nopeasta kehityksestä voi olla vaikea ottaa kiinni ilman oppimisen tukea. Toisaalta esimerkiksi tekoäly voi olla myös avuksi, kun sitä osaa käyttää tarkoituksenmukaisesti.

Toimenpiteitä:

- Jokaiselle työikäiselle taataan riittävä täydennyskoulutus tekoälystä ja sen eettisestä ja järkevästä käytöstä työssä.
- Aikuiskoulutustuki on palautettava. Oikeutta aikuiskoulutustukeen on laajennettava siten, että myös ilman pitkää voimassa olevaa työsuhdetta on oikeutettu tukeen.
- Vapaan sivistystyön resursseja on vahvistettava.
- Avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun on lisättävä kaikille maksuttomien kurssien määrää.
- Kehitetään työterveyshuoltoa ja työttömien palveluja työikäisten oppimisongelmien tunnistamiseksi.
- Kehitetään työikäisten oppimisen tukea opetus- ja kulttuuriministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön yhteistyönä.
- Kaikille työttömille työnhakijoille on taattava oikeus omaehtoiseen opiskeluun. Tutkinto-opiskelua työttömyysaikana on joustavoitettava.

2. PERUSTULO ON 2030-LUVUN SOSIAALITURVAMALLI

Tekoäly, automaatio ja muu teknologinen kehitys kiihdyttävät työn murrosta ja lisäävät työelämän epävarmuutta. Tähän voidaan puuttua vahvistamalla työntekijöiden oikeuksia, järjestäytymisasetta ja työsuhteturvaa, mutta paluuta vanhaan ei ole. Myös sosiaalipolitiikan on reagoitava työelämän muutokseen. Uuden sosiaaliturvan on pelattava yhteen uusien työmarkkinoiden kanssa.

Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä on rakennettu oletukselle siitä, että ihminen kuuluu kerrallaan vain yhteen kategoriaan, kuten opiskelija, palkansaaja, yrittäjä, eläkeläinen tai työkyvytön. Se ei selviä nykyisestä tilanteesta saati tulevaisuudesta, jossa kasvava määrä ihmisiä saa toimeentulonsa eri muotoisista tuloista ja tulonsiirroista. Tuloksena on kafkamaista byrokratiaa, kannustinloukkuja ja syrjäyttämistä kokonaan tulottomaksi.

Suomalaista sosiaalipolitiikkaa on hallinnut 1990-luvulta asti moralistinen aktivointipuhe, joka on ainoastaan paisuttanut byrokratiaa ja aiheuttanut uusia ongelmia. Kun ihmisiä ohjataan rangaistusten uhalla, järkevien työvoimapalvelujen rinnalle kasvaa väärin suunniteltuja tai kohdennettuja toimintoja, jotka eivät edistä vaan jopa hidastavat tavoitteena olevaa työllistymistä tai kuntoutumista. Byrokraattiset velvoitteet ja niiden

valvominen myös vievät resursseja aidosti hyödyllisten palveluiden järjestämiseltä.

Suomessa vuosina 2017–2018 toteutettu perustulokokeilu oli monilta osin puutteellinen, mutta se osoitti useimmat perustuloon liittyvät huolet perusteettomiksi. Perustulokokeiluun osallistuneet työttömät työllistyivät ja osallistuivat työvoimapalveluihin vähintään yhtä usein kuin verrokkiryhmä. Myös perustulon saajien hyvinvointi ja elämänhallinta vahvistuivat ja psyykkinen kuormittuneisuus väheni verrokkiryhmään nähden. Perustulon hyvinvointivaikutukset voivatkin pitkällä aikavälillä tuottaa myös merkittäviä taloudellisia hyötyjä työurien pidentymisen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten pienenemisen muodossa.

Sosiaaliturvan uudistamisessa ydinkysymys on, uskommeko yhteiskuntaan, joka rakentuu vapaiden yksilöiden sisäiselle motivaatiolle vai yhteiskuntaan, joka tarkkailee ja rankaisee kansalaisiaan kuvitellun laiskuuden kitkemiseksi. Vasemmistoliiton mielestä Suomi on valmis luottamaan asukkaisiinsa.

Toimenpiteitä:

- Seuraavalla vaalikaudella on toteutettava laaja perustulokokeilu. Kokeilun piiriin tulee valita työttömiä, palkansaajia, opiskelijoita, itsensätyöllistäjiä ja yrittäjiä, jotta kokeilu aidosti kuvastaa suomalaista yhteiskuntaa.
- Ensimmäisenä askeleena työttömyysturvaa on välittömästi uudistettava siten, että sillä voi vapaasti opiskella, tehdä vapaaehtoistyötä ja muuta palkatonta työtä sekä harjoittaa sivutoimista yritystoimintaa. Yritystoiminnan tai omassa työssä työllistymisen sivutoimisuuden arvioinnin on perustuttava lähtökohtaisesti hakijan omaan ilmoitukseen ja tulorekisteritietoihin.
- Kaikki perusturvaetuudet on yhdistettävä yhdeksi tasoltaan yhtenäiseksi etuudeksi, jota voi hakea yhdellä hakemuksella.
- Suomen on otettava 2030-luvulla käyttöön kaikille työikäisille maksettava vastikkeeton perustulo, jonka rinnalla säilyvät ansiosidonnaiset etuudet ja yleinen asumistuki.

3. TEKNOLOGINEN KEHITYS ON ULOSMITATTAVA LYHYEMPÄNÄ TYÖAIKANA

Oikein hyödynnettynä tekoäly voi lisätä merkittävästi työn tuottavuutta, ja siksi on keskusteltava siitä, miten ja kenelle tuottavuuden hyödyt jaetaan.

Historiallisesti työväenliike on aina ulosmitannut tuottavuuskasvua paitsi korkeampina palkkoina, myös lisääntyvänä vapaa-aikana. Oikeisto ja elinkeinoelämä ovat vastustaneet aggressiivisesti niin kahdeksan tunnin työpäivää kuin viiden päivän työviikkoakin. Argumentit neljän päivän työviikkoa vastaan ovat täsmälleen samat kuin yli sata vuotta sitten.

Jos tekoäly mahdollistaa erityisesti tietöntyöntekijöille saman työn tekemisen vähemmässä ajassa, tuottavuushyötyjä voidaan jakaa lyhyempänä työaikana sen sijaan, että ne keskittyvät vain omistajille.

Monilla aloilla tekoäly ja automaatio eivät ainoastaan tehosta työtä, vaan myös korvaavat sitä. Kuten esimerkiksi logistiikka, asiakaspalvelu, hallinnolliset tehtävät ja osa palvelualoista automatisoituu, on työajan lyhentäminen keino torjua teknologista työttömyyttä ja jakaa jäljelle jäävää työtä tasaisemmin.

Lyhyempi työviikko parantaa työn ja muun elämän tasapainoa. Tutkimukset lyhennetyn työajan kokeiluista eri maissa osoittavat, että neljän päivän työviikko voi vähentää sairauspoissaoloja ja stressiä, lisätä työtyytyväisyyttä ja parantaa tuottavuutta. Tekoälyn kehitys tekee työajan lyhentämisestä realistisempaa kuin koskaan aiemmin. Samalla lisääntynyt vapaa-aika mahdollistaa kulutuksen ohjaamista ekologisesti kestävämpään muotoon.

Toimenpiteitä:

- Toteutetaan laaja työajan lyhentämisen kokeilu erilaisilla työaika- ja palkkamalleilla sekä yrityksissä että julkisella sektorilla.
- Asetetaan kaikissa työehtosopimusneuvotteluissa tavoitteeksi työajan asteittainen lyhentäminen ansiotasoa alentamatta.
- Puututaan samalla alityöllistymiseen ja vastentahtoiseen osa-aikatyöhön säätämällä erillinen osa-aikatyöstä maksettava palkanlisä.
- Uudistetaan työaikalaki 2030-luvulla siten, että säännöllinen työaika on enintään 30 tuntia viikossa.

4. NYKYAJAN REALITEETIIN SUHTEUTETTUA VEROTUSTA – HYVINVOINTIVALTION RAHOITUS-POHJA ON UUDISTETTAVA

Teknologian ja datan korostuminen taloudellisen arvon luomisessa haastaa hyvinvointivaltion rahoituspohjaa, joka nojaa edelleen vahvasti työn verotukseen. Samalla tekoälyn tuottama lisäarvo uhkaa keskittyä suurten yhtiöiden omistajille, jolloin taloudellinen eriarvoisuus syvenee.

Sinänsä tarpeellisten haittaverojen tarkoitus on ohjata kulutusta kestävämpään suuntaan, minkä vuoksi ne eivät myöskään tarjoa pysyvää ratkaisua julkisen talouden rahoittamiseksi. Toisaalta verotuksen suuntaaminen juuri tekoälyä ja automaatiota hyödyntäviin toimijoihin on teknisesti vaikeaa ja voi vähentää kannusteita tarpeellisen teknologian kehittämiseksi.

Siirtämällä verotuksen painopistettä pääomatuloihin ja suuriin varallisuuksiin voidaan varmistaa, että teknologisen kehityksen hyödyt jakautuvat laajemmin koko yhteiskunnalle. Tämä edellyttää myös voimakkaampaa kansainvälistä koordinaatiota verovälttelyn torjumiseksi ja haitallisen verokilpailun kitkemiseksi. Tekoälyn sääntelyn ja verotuksen tulisi nojata kansainvälisiin sopimuksiin, ja EU:n roolin tässä muutoksessa tulee olla keskeinen.

Verojärjestelmän uudistaminen vahvistaisi hyvinvointivaltion kykyä rahoittaa koulutusta, sosiaaliturvaa ja jatkuvaa oppimista eli juuri niitä toimintoja, joita teknologisen murroksen hallitsemiseen tarvitaan.

Toimenpiteitä:

- Otetaan käyttöön vasemmistoliiton mallin mukainen yhden prosentin suuruinen miljonäärivero.
- Ansiotulo- ja pääomatuloverotus yhtenäistetään niin, että niihin sovelletaan samaa asteikkoa. Tämä yksinkertaistaa verojärjestelmää ja poistaa mahdollisuuden yleiselle verokeinottelulle tulon muunnon kautta.
- Pörssiyhtiöiden ja listaamattomien yhtiöiden verotus yhtenäistetään. Listaamattomien yritysten omistajien osinkoverohuojennus poistetaan.
- Korotetaan yhteisöveron taso lähemmäksi keskeisiä verrokkimaita.
- Tarkastellaan keinoja verottaa tekoälytehosteista tuotantoa niin, että tasapaino investointihalukkuuden ja hyötyjen tasaisen jaon välillä toteutuu.

5. VASEMMISTOLAINEN TEKÖÄLYVISIO – HYVÄÄ JA KESTÄVÄÄ TYÖELÄMÄÄ KAIKILLE

Vasemmistolaisessa tekoälyvisiossa tekoälyn sääntely ja kehitys ovat demokraattisia ja ne valjastetaan yhteisen hyvän palvelukseen. Tekoäly on niin mullistava teknologia, ettei sen käyttöä voida jättää liiketaloudellisten intressien tai muiden poliittisten voimien määriteltäviksi. Tekoälyn ilmeisten riskien torjumisen ohella on rohjettava kuvitella myös, mitä tarjottavaa tekoälyllä on vasemmistolaiselle politiikalle ja mihin käyttäisimme sitä tulevaisuuden yhteiskunnassa. Moni vasemmistolainen tavoite, kuten perustulo, on hyvä ratkaisu tekoälyn tuomiin haasteisiin. Samalla tekoäly voi mahdollistaa ja avata väyliä muiden, pienempien ja isompien, vasemmistolaisten tavoitteiden toteuttamiselle.

Tekoälyn hyödyt eivät kuitenkaan ilmesty itsestään, vaan niiden realisoituminen edellyttää huolellisen sääntelyn lisäksi harkintaa, suunnittelua, kokeilemista ja kouluttamista. Kaikkea ei voi tehdä tekoälyllä, eikä tekoälyllä kannata tehdä kaikkea, mitä sillä voi tehdä. Tekoälyn avulla luotujen tuotteiden ja arvonnallisen omistajuudesta tarvitaan selkeät ja reilut säännöt. On selvää, että hyötyjen on jakauduttava oikeudenmukaisesti eikä tekoäly saa johtaa luokkayhteiskunnan vahvistumiseen vaan sen purkamiseen.

Vasemmistolaisessa tulevaisuudessa tekoäly luo mielekkäämpää työelämää, lisää julkisen sektorin tuottavuutta ja tuontentistä laadukkaampia palveluita yhä useamman saataville. Automatisoimalla toisteisia ja mekaanisluonteisia työtehtäviä, kuten potilastietojen kirjautamista ja koevastausten arviointia, ammattilaiset kuten lääkärit ja opettajat voivat keskittyä enemmän osaamisensa ytimeen, siis potilaisiin ja oppilaisiin, hoitoon ja opetukseen.

Tekoäly ei voi korvata inhimillisiä kohtaamisia, joiden määrää on päinvastoin lisättävä tekoälyn hoitaessa muita tehtäviä. Tekoälytyökalut tuovat hyötyjä myös vaativampiin tehtäviin, kuten lääketieteelliseen kuvantamiseen ja oppituntien ja -materiaalien suunnitteluun. Monissa tehtävissä se voi olla tarkempi tai nopeampi kuin ihminen, mutta ihmisen on silti vastattava kokonaisuudesta. Näin tekoäly voi auttaa vahvistamaan hyvinvointivaltion palvelulupauksen toteutumista hoitajajonoja lyhentämällä ja yksilöllisemmällä huomioimisella, kunhan sen mahdollisuudet onnistutaan valjastamaan ensisijaisesti palveluiden parantamiseen niistä säästämisen sijaan.

On myös uskallettava kuvitella, miten tulevaisuuden vasemmistolaisessa yhteiskunnassa tekoälytyökalut voivat olla osa tasa-arvoisempaa, yksinkertaisempaa ja oikeudenmukaisempaa sosiaaliturvaa ja sosiaalipalveluita. Tekoälyä pitää hyödyntää byrokratian vähentämiseksi, leimaavuuden lieventämiseksi ja etuuksien vajaakäytön pienentämiseksi. Tekoälyn avulla voimme esimerkiksi tunnistaa avun tarpeen nykyistä paremmin ja tarjota mahdollisuutta kohdennetun avun vastaanottamiseen jo ennen sen hakemista. Tietoturvan on kuitenkin oltava vesitiivistä eikä herkkiä henkilötietoja sisältävää dataa pidä säilyttää ulkomaisilla palvelimilla.

Laajemmin tekoälyä on hyödynnettävä talouden suunnitelmallisuuden lisäämiseksi, esimerkiksi kiertotalouden kehittämiseksi. Ekologinen kestämyys on nykytalouden merkittävimpiä epäkohtia ja luonnonvarojen käyttöä on yksinkertaisesti vähennettävä. Se mitä on kulutettava, pitää kuluttaa

tehokkaammin. Tämän suunnittelussa ja reaaliaikaisessa ohjaamisessa tekoäly voi olla avuksi. Jo nyt tekoälytyökalut optimoivat sähkönkulutusta kodeissa ja tuotantolaitoksissa. Tekoälyn optimointivoima on tuotava osaksi kaikkia logistiikkavirtoja ja energiantuotantoa.

Tekoäly myös haastaa sitä, mikä on totta ja mitä pidämme totena. Tekoäly voi ajatella vain sitä, mitä ihminen on ajatellut valmiiksi, ja täten tieto ei ole välttämättä objektiivista vaan sellaista, mitä tekoälystä vastaavat auktoriteetit haluavat olevan saatavilla.

Tekoälymalleissa on nykyisellään valtavia eroja riippuen sitä hallinnoivasta tahosta tai valtiosta. Näihin riskeihin on kyettävä vastaamaan sääntelyllä ja yhteisillä, demokratiaan nojaavilla arvoilla.

Merkittävänä uutena teknologiana tekoäly tulee mullistamaan tuotantoa, työelämää, varallisuuden jakautumista ja vallankäyttöä. Sitä kuitenkin ohjaavat ihmiset ja siksi sitä on yhdessä ohjattava oikeudenmukaiseen suuntaan paremman elämän mahdollistamiseksi kaikille. Tekoäly voi olla työkalu matkalla sosiaalisesti ja ekologisesti kestävään vasemmistolaiseen tulevaisuuteen.